

विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४

प्रस्तावना :

प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपदबाट सर्वसाधारणको जीउज्यान र सार्वजनिक, निजी तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति, प्राकृतिक एवं साँस्कृतिक सम्पदा र भौतिक संरचनाको क्षति हुँदा क्षतिपूर्ती स्वरूप दिइने राहत प्रक्रियालाई व्यवस्थित गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ मा व्यवस्था भएको एकल अधिकार तथा स्थानिय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३, दफा ११ को उपदफा (२) को न. (६) बमोजिम एवं स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा (२) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गाउँ कार्यपालिकाको मिति २०७४/१०/०६ को बैठकबाट यो कार्यविधि स्वीकृत गरी लागू गरिएको छ ।

परिच्छेद -१

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

१.१ यस कार्यविधिको नाम “विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४” रहेको छ ।

१.२ यो कार्यविधि गाउँ कार्यपालिका बाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागू हुनेछ ।

२. परिभाषा :

विषय प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा,

क) “कार्यविधि” भन्नाले विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४ भन्ने सम्झनु पर्छ ।

ख) “कोष” भन्नाले विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन कोष भन्ने सम्झनु पर्छ ।

ग) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्झनु पर्छ ।

घ) “कार्यपालिका” भन्नाले इन्द्रावती गाउँ कार्यपालिका सम्झनु पर्छ ।

ड) “विपद” भन्नाले कुनै स्थानमा आपतकालीन अवस्था सिर्जना भई जन वा धनको साथै जीवनयापन र वातावरणमा प्रतिकूल असर पार्ने प्राकृतिक वा गैरप्राकृतिक विपद् सम्झनु पर्छ ।

३. कोष स्थापना :

३.१ विपद व्यवस्थापन कोष नाम गरेको एक कोषको स्थापना हुनेछ ।

४. कोषको कार्यालय :

४.१ कोषको सचिवालय गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा रहने छ ।

परिच्छेद- २

कोषको अवधारणा लक्ष्य उद्देश्य र नीति

५. कोषको अवधारणा :

इन्द्रावती गाउँपालिकामा हुने सबै प्रकारका प्रकृतिक तथा मानव सृजित विपद तथा प्रकोप बाट प्रभावित व्यक्ति, परिवार, संघसंस्थाको संख्यामा कमी ल्याउन तथा आम जनमानसमा प्रकृतिक विपदबारे सचेतना अभिवृद्धि गर्दै विपदबाट हताहत हुनेको संख्या न्यूनीकरण गर्न, पीडित परिवारको पहिचान गरी राहत सहयोग पु-याउनु नै कोषको अवधारणा हुनेछ ।

६. लक्ष्य :

प्राकृतिक तथा मानव सृजित प्रकोपमा परेका परिवार, संघसंस्थाहरुलाई राहत तथा पुनःस्थापनामा सहयोग पु-याउने, विपद जोखिम व्यवस्थापन कृयाकलापको पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गर्दै विपद व्यवस्थापनको क्षमतामा अभिवृद्धि गरी मानवीय तथा भौतिक क्षतिमा कमी ल्याउनु यस कोषको लक्ष्य रहेको छ ।

७. उद्देश्य :

कोषका उद्देश्यहरु देहायबमोजिम हुनेछन्:

७.१ विपद पीडितको उद्धार तथा पुनःस्थापनाका लागि जिल्ला, प्रदेश तथा संघ स्थित सबै कार्यालय संघसंस्थाबीच समन्वय गर्नुका साथै जनसहभागिता जुटाउन पहल गर्ने ।

७.२ विपदका दृष्टिकोणले गाउँपालिकाका जोखिमपूर्ण क्षेत्रहरुको पहिचान गरी विपद रोकथाम तथा विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि भौतिक तथा चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

७.३ विपदबाट हुन सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्न नीतिगत तथा संस्थागत सुधार गर्ने ।

७.४ विपद पीडितको आधारभुत आवश्यकताको परिपूर्तिका लागि क्षतिको मुल्याङ्कनका आधारमा तत्काल राहत उपलब्ध गराइ सहयोग गर्ने ।

७.५ भवन तथा पूर्वाधार निर्माण कार्य प्रारम्भ गर्दा वातावरण मैत्रि तथा भवन निर्माण आचार संहिता बमोजिम गर्ने, गराउने ।

७.६ स्थानीय विपद जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८ द्वारा निर्देशित विपद जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा मा जोड दिने ।

७.७ विपदबाट हुन सक्ने मानवीय तथा भौतिक क्षतिको न्यूनिकरणका लागि गाउँपालिकाको क्षमता विकास गर्ने ।

७.८ विपद व्यवस्थापनको क्षेत्रमा काम गर्ने सबै निकायहरुका बीच समन्वय गर्ने ।

७.९ विपद बाट पीडित व्यक्तिहरुलाई तत्काल उद्धार तथा राहत सहयोगका लागि कोषको व्यवस्था गर्ने ।

७.१० विपद व्यवस्थापन, वातावरण संरक्षण, भवन निर्माण व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने गराउने ।

८. नीति

८.१ विपद पीडितको तत्काल उद्धार गर्ने ।

८.२ विपद पीडितलाई उद्दार पछि राहत सहयोग उपलब्ध गराउने ।

८.३ विपद पीडितहरूलाई पहिचान गरि तत्काल पुनःस्थापनका लागि सहयोग पु-याउने ।

८.४ विपद पीडितहरूलाई सहयोग उपलब्ध गराउनका लागि सम्बन्धित सबै निकायहरूका बीच समन्वय गर्ने ।

८.५ स्थानीय तहमा भवन निर्माण आचारसंहिता बमोजिम भौतिक संरचना निर्माण गर्ने गराउने तथा स्थानीय तहमा विपद जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने ।

परिच्छेद-३

कोषको व्यवस्थापन तथा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था

९. कोषको व्यवस्थापन तथा सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था :

९.१ कोषको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि देहायबमोजिमको व्यवस्थापन समिति गठन हुनेछ :

क) गाउँपालिका अध्यक्ष	अध्यक्ष
ख) उपाध्यक्ष	सदस्य
ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा नीजले तोकेको प्रतिनिधि	सदस्य
घ) नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना तथा सशस्त्र प्रहरीका स्थानीय प्रमुख	सदस्य
ङ) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समितिका संयोजक	सदस्य
च) रेडक्रस सोसाइटी गाउँपालिका शाखा हेर्ने संयोजक	सदस्य
छ) नेपाल पत्रकार महासंघ गाउँपालिका संयोजक	सदस्य
ज) गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय योजना अनुगमन तथा प्रशासन शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

९.२ व्यवस्थापन समितिको बैठक सामान्यतया वर्षमा ३ पटक बस्ने छ ।

९.३ बैठकको आह्वान समितिको अध्यक्षले गर्नेछ भने सदस्य सचिवले बैठक बोलाउनेछ ।

९.४ आवश्यकता अनुसार व्यवस्थापन समितिको बैठक जुनसुकै समयमा पनि बोलाउन सकिनेछ ।

९.५ व्यवस्थापन समितिको सम्पूर्ण सदस्य संख्याको कम्तीमा पचास प्रतिशत सदस्य उपस्थित भएमा बैठकको गणपुरक संख्या पुरा भएको मानिनेछ ।

९.६ बैठकको निर्णय अध्यक्ष द्वारा प्रमाणित गर्नुपर्नेछ ।

१०. समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :

१०.१ विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछन् ।

क) विपद व्यवस्थापनका लागि आर्थिक श्रोत जुटाउने ,

ख) कोषको वार्षिक योजना तर्जुमा गरि गाउँसभामा पेश गर्ने ,

ग) विपद सम्बन्धी चेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने ,

- घ) विपद बाट पिडित व्यक्ति परिवार र संघसंस्थालाई तत्कार राहत उपलब्ध गराउने,
- ड) विपद बाट पिडितका लागि पुनःस्थापनाको व्यवस्था गर्ने ,
- च) वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम संचालन गर्दा वातावरण मैत्रि बनाउन समन्वयकारी भुमिका निर्वाहा गर्ने ,
- छ) विकास प्रकृत्यामा विपद जोखिम न्यूनीकरणलाई मुल प्रवाहिकरण गर्ने ,
- ज) कोषका कार्यहरुको अनुगमन , सुपरिवेक्षण तथा प्रगति समिक्षा गर्ने,
- झ) स्थानीय तहका विपद जोखिम व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गराउदै विपद जोखिम व्यवस्थापन लाई संस्थागत गरि विपद उत्थानसिल समाजको निर्माण गर्ने ।

११. अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :

अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ,

- क) बैठकको अध्यक्षता गर्ने,
- ख) बैठक बोलाउन सचिवलाई निर्देशन दिने,
- ग) बैठकमा प्रतिवेदन पेश गर्ने, प्रस्ता पेश गर्ने गराउने
- घ) समितिका सदस्यहरुलाई कामको बाडफाड गर्ने तथा कामको आवश्यक समन्वय गर्ने,
- ड) कोषको वित्तिय श्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने गराउने,
- च) कोषका निर्णयहरु सार्वजनिक गरी पारदर्शिता कायम गराउने
- छ) कोषको बैठक सहभागितात्मक रुपमा गराउने
- ज) कोषका तर्फबाट अन्य निकायमा प्रतिनिधित्व गर्ने गराउने
- झ) कोषका तर्फबाट अन्य निकाय, संघ/संस्था संग सम्भौता गर्नुपर्ने भए गर्ने गराउने
- ञ) कोषको योजना तर्जुमा तथा सो को स्वीकृती गर्न गराउन आवश्यक कारवाही गर्ने गराउने
- ट) कोषका कामको अनुगमन मुल्याडकन गर्ने गराउने

१२. सदस्य सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :

कोषको सदस्य सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ:

- क) अध्यक्षको आदेशानुसार बैठक बोलाउने, अध्यक्ष सँग सल्लाहामा छलफलका विषयबस्तुहरु तयार गरि निर्णयार्थ बैठकमा पेश गर्ने
- ख) बैठकको निर्णय लेख्ने, कोषका सबै कागजातहरु जिम्मा लिने,
- ग) कोषसँग सम्बन्धित सूचनाहरु, तथ्याड तथा अभिलेख अध्यावधिक गर्ने,
- घ) अध्यक्षले तोकेका अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- ड) कोषका प्रशासनिक तथा अन्य दैनिक कार्यहरु गर्ने,
- च) कोषका कार्यक्रम तर्जुमा स्वीकृती र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कारवाही गर्ने,
- छ) कार्यकहरुको अनुगमन गर्ने गराउने,

ज) कोषको चलअचल सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने गराउने ।

१३. सदस्यको काम कर्तव्य र अधिकार :

कोषको सदस्यको काम कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछः

- क) बैठकमा उपस्थित भइ छलफलमा सक्रियतापूर्वक भाग लिने,
- ख) अध्यक्षको काममा सहयोग पु-याउने,
- ग) तोकिएको जिम्मेवारीलाई पुरा गर्ने,
- घ) बैठकमा निर्णयमा पुग्न मतदान गर्न पर्ने भए मतदान गर्ने,
- ङ) अध्यक्षले तोकेका अन्य दायित्व निर्वाह गर्ने,
- च) कोषका कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्न सहयोग पु-याउने ।

परिच्छेद- ४

आर्थिक तथा प्रशासनिक व्यवस्था

१४. कोषको वित्तीय व्यवस्थापन

१४.१ कोषमा देहायका रकमहरु रहने छन्ः

- क) गाउँसभा बाट विपद व्यवस्थापन काषका लागि वार्षिक रुपमा विनियोजन हुने रकम,
- ख) अन्य स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने रकम ,
- ग) दातृ निकाय परियोजना गैर सरसरकारी संस्था बाट प्राप्त हुने रकम
- घ) कोषलाई सेवा शुल्क बाट प्राप्त हुने रकम
- ङ) कोषलाई अन्य विभिन्न स्रोत हरु बाट प्राप्त हुने रकम ।
- च) संघिय सरकार, प्रदेश सरकार बाट प्राप्त अनुदान सहयोग हुने रकम ।

१४.२ कोषको रकम नेपाल राष्ट्र बैंक द्वारा क वर्गको इजाजत प्राप्त कुनैपनि बैङ्कमा छुट्टै खाता खोली जम्मा गरिने छ । कोषको संचालन गाउँपालिकाको प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत र लेखापालको संयुक्त दस्तखत बाट हुनेछ ।

१४.३ कोषको लेखापरीक्षण प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

१५. कोषको आर्थिक व्यवस्था :

कोषको आर्थिक व्यवस्था यस कार्यविधिमा तोकिएबमोजिम र अन्य कुराको हकमा स्थानीय तहको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

१६. वर्जित गरिएको वारे :

कोषमा जुन प्रयोजनका लागि रकम प्राप्त भएको हो सो प्रयोजन बाहेक अन्य कार्यमा रकम खर्च गर्न वर्जित गरिएको छ ।

१७. प्रशासनिक व्यवस्था :

कोषको प्रशासनिक तथा आर्थिक कारोबार गाउँ कार्यपालिकाको कर्मचारीहरु बाट नै संचालन गरिनेछ ।

१८. बैठक भत्ता :

कोषको व्यवस्थापन समितिको बैठकमा भागलिने पदाधिकारी तथा सदस्यहरु एवं अन्य आमन्त्रितलाई गाउँ कार्यपालिकाको निर्णयानुसार भत्ता उपलब्ध गराइनेछ ।

१९. कार्यक्रम संचालन सम्बन्धी खर्च व्यवस्था :

१९.१ कोषबाट संचालन हुने कार्यक्रमहरु कोषले आफै वा अन्य सरकारी गैरसरकारी निकायसँग मिलेर संचालन गर्न सक्नेछ ।

१९.२ कोषले आफ्नो कार्यक्रम गैर सरकारी संघ संस्थाहरुको प्राविधिक सहयोगबाट संचालन गराउन सक्नेछ ।

१९.३ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपमा विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु अन्य कुनै निकाय द्वारा संचालन गरिन्छ भने उक्त कार्यक्रम संचालनको स्वामित्व गाउँ कार्यपालिकामा रहेको मानिनेछ ।

२० राहत तथा उद्धार कार्य संचालन सम्बन्धि व्यवस्था :

गाउँपालिकाका कुनै पनि वडामा विपद आइपरेको अवस्थामा देहायबमोजिमको व्यवस्थापन गरिनेछ :

क) विपद प्रभावित स्थानको पहिचान गरी तत्काल उद्धार को व्यवस्था गरिनेछ ।

ख) उद्धार पछि विपद प्रभावित व्यक्ति, परिवार तथा संघ संस्थाहरुको वर्गीकरण गरी वडा कार्यालय मार्फत लगत राख्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

ग) वडा समितिको बैठक द्वारा विपद प्रभावित वा पीडितहरुको सर्जमित मुचुल्का गराई राहत अनुदानका लागि वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समितिमा सिफारिस गरिनेछ ।

घ) वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति बाट विपद व्यवस्थापन कोष संचालन तथा व्यवस्थापन समिति समक्ष राहत वितरणका लागि सिफारिस व्यवस्था मिलाइनेछ ।

च) यस खण्डमा जेसुकै लेखिएको भएतापनि यस सम्बन्धमा गाउँ कार्यपालिकाको निर्णय अन्तिम मानिनेछ ।

२१ विपद प्रभावित वर्गीकरण :

गाउँपालिकामा आइपर्ने विपद बाट प्रभावितहरुको वर्गीकरण देहायबमोजिम हुनेछ :

क) प्रभावित

प्राकृतिक वा मानव सृजित विपद जस्तै: भुकम्प, बाढी , पहिरो, आगलागी, महामारी, अनिकाल, पशु तथा चराचुरुङ्गीमा हुने फ्लु सर्पदशं, जनावर आतङ्क आदि बाट सामान्य क्षति भएका व्यक्ति परिवार तथा संघ संस्थाहरु यस वर्गमा पर्दछन ।

ख) आंशिक प्रभावित

प्राकृतिक वा मानव सृजित विपद बाट प्रभावित भएकाहरु जस्तै: घरमा सामान्य क्षति भएका तर बस्न लायक, बाढी, पहिरोले खेतवारी सामान्य क्षति पु-याएका, आगलागी भई घर तथा मानव जन, चौपाया, पशुपंक्षीमा सामान्य भौतिक क्षति भएकाहरु यस वर्गमा पर्दछन ।

ग) अति प्रभावित

प्राकृतिक तथा मानव सृजित विपद बाट प्रभावित भई जन धनको क्षति व्यहोरेका परिवारका सदस्यको मृत्यु भएका, वसोवास गर्ने घर एवं अन्य भौतिक पूर्वाधार नष्ट भएका, अडग भडग भइ जिविकोपार्जनका लागि अन्य माथि आश्रित हुन पुगेकाहरु यस वर्गमा पर्दछन् ।

२२. राहत वितरण व्यवस्थापन सम्बन्धी :

- क) विपद प्रभावित क्षेत्र रहेको सम्बन्धित वडाको सिफारिसमा विपद प्रभावितहरूलाई बुँदा नं. २१ (क) वर्गीकरणमा परेकाहरूलाई बढीमा ५ हजार सम्म उपलब्ध गराउने,
- ख) प्रभावित क्षेत्र रहेको सम्बन्धित वडाको सिफारिसमा विपद प्रभावितहरूलाई बुँदा नं. २१ (ख) वर्गीकरणमा परेकाहरूलाई प्रति परिवार ७ हजार सम्म उपलब्ध गराउने,
- ग) प्रभावित क्षेत्र रहेको सम्बन्धित वडाको सिफारिसमा विपद प्रभावितहरूलाई बुँदा नं. २१ (ग) वर्गीकरणमा परेकाहरूलाई देहाय बमोजिम राहत उपलब्ध गराउने,
- अ) परिवारका सदस्यहरु मृत्यु भएमा प्रति परिवार रु १५,०००/-
- आ) घरवार विहिन भएका परिवार लाई प्रति परिवार रु १०,०००/-
- इ) अंग भङ्ग भएका परिवारलाई प्रति व्यक्ति रु ५,०००/-
- ई) शारीरिक रुपमा घाइते भई उपचारत अवस्थामा रहेका प्रति व्यक्ति रु ७,०००/-
- उ) महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक सम्बन्धी काम गर्ने संस्थाहरु अति प्रभावितको सिफारिसमा परेका संघ संस्थाहरुको हकमा मर्मत सम्भार तर्फ रु १००००/- तथा अन्य संस्थाहरुलाई रु ५०००/-

२३. वडा स्तरीय विपद प्रभावित पहिचान समिति :

वडा स्तरीय विपद प्रभावित पहिचान समिति देहायबमोजिम हुनेछ,

क) वडा अध्यक्ष	संयोजक
ख) वडा सदस्यहरु	सदस्य
ग) सम्बन्धित वडामा रहेका सुरक्षा निकायका प्रमुख	सदस्य
घ) सम्बन्धित वडामा रहेका स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुख	सदस्य
ड) गाउँपालिकाले तोकेको प्राविधिक	सदस्य
च) वडा सचिव	सदस्य सचिव

परिच्छेद- ५

विविध

२४. विविध

कोष बाट कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने :

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, गाउँपालिका र यस अर्न्तगतका समिति वा उपसमिति बाट विपद सम्बन्धि कार्यक्रम संचालन गर्दा यस कोषबाट मात्र संचालन गरिनेछन् ।

२५. जाँच पास तथा फरफारक :

कोष बाट संचालन गरिने कार्यक्रमको जाँचपास तथा फरफारक प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

२६. गाउँपालिका विकास योजनामा समावेश गर्ने :

कोष बाट स्वीकृत वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरु गाउँपालिकाको विकास योजनामा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

२७. कार्यविधिको संशोधन :

यस कार्यविधिलाई संशोधन गर्न आवश्यक देखिएमा व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले गर्नेछ ।

२८. बचाउ र खारेजी :

क) यस कार्यविधिमा व्यवस्था भएका कुराहरुको हकमा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, स्थानीय तहको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धि प्रचलित कानून सँग बाजिन गएमा बाभिएको हकमा स्वतः खारेज भएको मानिनेछ,

ख) कुनै कारण बाट कोष संचालन हुन नसकेमा गाउँकार्यपालिकाले कोषलाई खारेज गर्न सक्नेछ ।

ग) कोष खारेज भएमा कोषमा रहेको चलअचल सम्पत्ति तथा दायित्व गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा स्वतः सर्नेछ ।

